

Ladislav Babić

Kiseli krastavci vremena

Sezona je kiselih krastavaca, dakako u novinarstvu, mada i za večeru dobro dođu oni pravi, ohlađeni a na suncu ukiseljeni s dodatkom kopra, hrena ili naprosto običnog kruha radi poticanja procesa kiseljenja. Svašta se može naći po žurnalima, na internetu ili u televizijskim vijestima – neobičnosti svakojake vrste koje nam uzavreli mozak na blizu 40 celzijevaca nekako lakše prihvaća i svrstava u kategoriju „*zaista je ovaj svijet čudan, lud i raznolik*“. Nekome iz oka izvadili crva od 13 cm, drugi je ugrizao morskog psa koji se sav unezvjereno dao u bijeg, trećega su posjetili Marsovci pa sad u novinama daje stenograme svojih razgovora sa vanzemaljskom inteligencijom, četvrti igra bilijar sa svojim psom,... Sve to, pritisnuti užarenim zrakom, hladeći se u moru, rijekama, jezerima ili lavoru, ispijajući na litre piva ili srodne osvježavajuće tekućine prihvaćamo, ako ne kao stvarnost a ono barem kao mogućnost u beskonačnom svemiru koji nastavamo. E, pa ako možete progutati džukelu sa bilijarskim štapom kako svome gazdici ucviljenom od poraza blagonaklono nudi revanš, onda ćete valjda nekako progutati i moje – možda baš i ne dovoljno ukiseljene - „krastavace“ koje vam niže nudim.

Progovoriti ću o vremenu (ne meteorološkom, već onom fizikalnom) na vrlo, vrlo spekulativni način kojega, usput rečeno, ni sam ne prihvaćam – što je vrlo dobra preporuka za naredne stranice, zar ne? Kad su *svetog Augustina* upitali što je

vrijeme, odgovorio je: „*Kad me ne pitaju, znam; kad me pitaju, ne znam*“. Odgovor otprilike odgovarajući prosječnom čovjeku kad počne dumat ili divaniti o vremenu. Odgovor koji ni *Einsteinova* dostignuća o sprezanju prostora i vremena u jedinstvenu, međuovisnu cjelinu „*prostor-vrijeme*“ nisu bitnije promijenila. Dakako, možete me sasvim opravdano priupitati, kave veze sve što ćete pročitati (a što svakako prihvatite „*cum grano salis*“, dapače – s kilogramima soli!) ima sa nazivom kolumne koju imam čast uređivati svaka dva tjedna: „*Ja i njihov rat - kultura tolerancije kao alternativa isključivosti*“? Vrijeme nas sve, zaista sve – bez izuzetaka – melje. Savršeno indiferentno za naša htijenja i nastojanja, posve se ravnopravno odnosi prema svima. Bez obzira na nacionalnost, radi li se o muškarcima, ženama ili djeci, vjernicima ili ateistima, tajkunima ili beskućnicima, hetero ili homoseksualcima, pripadnicima ovih ili onih stranaka, nositeljima različitih svjetonazora,... - sve nas podjednako uzima na svoj tretman. *Tolerira* glupost i erudiciju, ljubav, mržnju i zlobu, zvijezdane uzviženosti i bezočne niskosti, humanizam, altruizam i mizantropiju, nade, vjere, očaje i očekivanja sviju nas. Na kraju krajeva, kad istekne velikodušno nam dodijeljena porcija učešća u njegovom tijeku, pošalje svog zakrabiljenog anđela obično prikazanog s kosom u jednoj ruci, koji izvrši žetvu nad nama u njegovo ime. Vrijeme je savršeno *tolerantan* gospodar naših sudbina. I ne časite, njegov glasnik *Kairos* – *božanstvo pogodnog trenutka*, prikazan sprijeda s čupavim pramenovima a straga ćelav, kako ga ne biste mogli više uhvatiti kad projuri mimo vas – upravo se približava. Stog' na posao. Ne pročitajte li upravo sada ovaj tekst, tko zna hoće li vam se još ikada pružiti prilika!

Prema statičkoj teoriji vremena, prošlost, sadašnjost i budućnost postoje u ovom svemiru, doduše – ne u istom vremenu. Daklem, sva moguća svojstva trodimenzionalnih svemirskih objekata – pa i naše osobe - realno egzistiraju, ali nam nisu istovremeno dostupna. Do njih moramo „putovati“, a to zovemo – protjecanjem vremena. Usporedba se radi sa dvodimenzionalnom filmskom trakom. Na njoj realno postoje svi kadrovi međutim, iluziju protjecanja vremena dobivamo tek pokretanjem filmske vrpce – ono objedinjuje sve ove „mrtve“ kadrove u živi, smisleni, vremenski tijek događanja. Proširimo li analogiju na trodimenzionalni svijet, u njemu bi trebali egzistirati svi „kadrovi“ koji se odnose

na svekolike svemirske objekte. Iluziju vremena izaziva – slično pokretanju filmske vrpce – širenje trodimenzionalnog svemira. Tek i jedino u tom kontekstu, nama je dostupna budućnost. Naravno, filmsku traku možemo i unatraške projicirati što onda rađa čudnovate i naizgled besmislene situacije – razbijene čaše spontano se zacjeljuju iz svojih krhotina, starci se podmlađuju sve dok ne iščeznu u trenutku svog porođaja odnosno začeca, etc. Držimo li se čvrsto spomenute analogije, kolaps svemira prema singularitetu trebao bi izazvati promjenu predznaka vremena. Prije opisane čudnovate zgrade zaista bi se dešavale. Jedno od pomanjkanja ove pretpostavke je, što se u objašnjavanju porijekla vremena koriste dinamički, dakle vremenski koncepti – širenje, odnosno kolaps (svemira).

Postavlja se, međutim, slijedeće pitanje: iluziju vremenskog tijeka izaziva pokretanje filmske vrpce za posmatrača koji nije dio te iste vrpce – on se nalazi „izvan“ nje. Mi svi smo međutim dio trodimenzionalnog svemira (četvrtu dimenziju ne spominjemo jer njeno postojanje upravo nastojimo razjasniti) – kako onda širenje svemira – u kojem i sami kao trodimenzionalni objekti sudjelujemo – može u nas izazvati osjećaj vremenskog protjecanja? Kako, ako nismo „izvan“ već smo i sami dio entiteta zvanog svemir?

Jedan od odgovora mogao bi, na veliko iznenađenje, biti sadržan u dualitetu tijelo-duša. Pretpostavimo li da je tijelo (objekt!) dio širećeg svemira dok je bestjelesna duša nešto što je izvan njega – useljeno u tijelo iz neke „više“, vječne, bezvremenske, nama nepoznate dimenzije, zadržavajući pritom osnovna svojstva koja su joj tamo imanentna – onda bi promatrač – duša – potpuno analogno gledatelju filmske projekcije, imala osjet proticanja vremena! Što bi anorganskim objektima (dali i „nižim“ stvorenjima od čovjeka?) bilo uskraćeno. Morali smo, dakle, postulirati opstoj neke više dimenzije, kako bismo objasnili postojanje (iluzije) vremena, odnosno naš 4-dimenzionalni kontinuum prostor-vrijeme. Koji bi, ustvari, bio 3-dimenzionalni uz iluziju vremena kojeg smo do sada opisivali kao četvrtu dimenziju. Naravno, mogli bismo onda dušu interpretirati kao dio božanskog (božjeg) entiteta, usađenog u stvorove (ljude) u namjeri da – oni ili bog sam? – spoznaju cjelinu. Kakvu bi vrijednost po stvorove, a posebno po boga koji

bi - a priori - trebao sam po sebi već imati tu spoznaju, ona imala - je sasvim drugo pitanje.

Mogao bi se uputiti i prigovor o determiniranosti ovako zamišljenog svijeta – on bi (kao cjelina i svaki entitet zasebno), širenjem svemira samo prolazio kroz već postojeće, unaprijed zacrtane faze razvoja. Bilo bi samo pitanje vremena kada bi jedinka dostigla svoj – negdje već zacrtani ali temporalno odmaknuti (stoga i nespoznatljivi?) habitus (status). To se, očito, kosi sa zamisli osobe o njenoj slobodi odlučivanja. Kosi se, na prvi pogled, sa ljudskim uvjerenjem o slobodi izbora puta, odnosno odluke, kada se nađemo pred „raskršćem“ mogućnosti koje nam se pružaju. Čini nam se nemogućim da svi mogući izbori koji stoje pred razumnim bićem mogu unaprijed biti utkani u strukturu svijeta. Uvjerenje o beskonačnom spektru izbora je, ipak, suviše pretenciozno – sve mogućnosti izbora nalaze se pred filtrom vladajućih prirodnih zakonitosti koje se javljaju kao njihov ograničavajući faktor. Rješenje je jednostavno; strukturu našeg svijeta tvorili bi objekti u svojoj (konačnoj) raznolikosti razvojnih faza – duša, kao entitet iz druge dimenzije, imala bi mogućnost utjecaja na vladanje materijalnih objekata, mogućnost nejednoznalnog izbora između ponuđenih (ali njoj ne i poznatih) mogućnosti, njihovo „skretanje“ s naizgled predodređenog razvojnog puta. Jasno, sve u skladu sa postojećim (prirodnim) zakonima kojima su svemir i njegove sastavnice podvrgnuti. Ne treba se pritom pozvati na egzotičnije primjere no što su psihosomatske bolesti i izlječenja djelovanjem volje. Time bi se ona (duša, šire shvaćeno – inteligencija) ujedno manifestirala kao (su)kreator razvoja svemira. Zavisno kako je shvatimo, možemo to tumačiti i kao aktivno božje učešće u organizaciji vasione. S kojom svrhom? Sve ovo slično na igru sa slagalicom razbacanih elemenata od kojih treba stvoriti sliku – savršen svijet?

S informatičkog gledišta, odmah se postavlja pitanje: nije li onda tijelo - hardver a duša – softver? Pitanje je tim smislenije što u našem tijelu već postoji takav program – sekvenca DNA - koji upravlja cijelom njegovom biokemijom, posredno pak svim procesima koji ovise o njoj. Koliko bi odgovor na ovo pitanje mogao biti težak, neka pokaže apsurdno potpitanje. Što sprajst u videoigrici može

spoznati o svome tvorcu? Težinu odgovora ne umanjuje ni činjenica da bismo mi bili inteligentni, trodimenzionalni „sprajtovi“ nekog superinteligentog stvora. A odakle onda hardver? Ili predstavlja kreaciju tvorca softvera ili je – po uvodnoj pretpostavki – dio same strukture svemira, što je tvorca samo iskoristio za ugradnju softvera. Pitanje porijekla samog tvorca/Tvorca (Boga?) postavljamo tek da ilustriramo svu težinu i kompleksnost razmišljanja u ovom kontekstu. U promatranoj optici sada zanemarujemo mogućnost da je „softver“ jednostavno produkt napredne evolucije „hardvera“.

Prema ovim razmatranjima, kad duša (inteligencija?) prijeđe cijeli evolucionirajući put, zapisan u materijalnoj strukturi svemira, kad se njena materijalna baza koju je naselila (tijelo, hardver) uruši, iscrpi – uslijed pomanjkanja daljnjeg „zapisa“ upisanih u tkivo trodimenzionalne vasione - ona je jednostavno napušta, vraća se u svoju (zasad nepoznatu nam) dimenziju. Što bi bilo u skladu sa vjerovanjima vjernika u besmrtnost duše i njeno „nebouzačašće“. Pitanje: bi li – nanovo reinkarnirana (zaposjednućem drugog objekta-tijela), ma i poslije milijun godina – duša moje majke ili neke druge ljubljene osobe, prepoznala moju dušu, naseljenu u nekom drugom tijelu? Prisjetila se naše negdanje povezanosti, u dobru i u zlu? Teološko pitanje. S druge strane čak i samo maglovito, „podsvijesno“ prisjećanje duše na dimenziju iz koje potiče, moglo bi pružiti ključ za razumijevanje naizgled iracionalne vjere u vjernika.

Djelomična podrška prethodnim razmišljanjima može poslužiti i dvo(tro)dimenzionalna analogija, koja bi trebala objasniti kako od kaosa može nastati red (prirodni zakoni). Zamislimo plohu (prostor) ispunjen kontinuumom ili gustim diskretnim rasporedom slučajno (kaotično) raspoređenih točaka. Povezujući ove točke čovjek može – po vlastitom izboru – dobiti bilo koji zamislivi, pravilni ili nepravilni, dvo(tro)dimenzionalni lik. Iz unaprijed danog, slučajnog, rasporeda točaka rađa se svijet pravilnosti i reda, pri čemu glavnu, kreativnu, ulogu igra ljudska duša (inteligencija, imaginacija). Dakle, svemir je ustvari kaotični entitet u koji red unosi tek čovjek svojim specifičnim načinom sagledavanja stvari. Krije li se iza (ispod) tog reda nametnutog ljudskim pogledom, izmičući našim očima, i

dalje za nas nespoznatljivi nered? Može li se nered uopće spoznati logičkim pristupom, odnosno, što se u njemu ima spoznati sem da predstavlja nered koji izmiče logičkim povezanostima? U kontekstu negativnog odgovora na to pitanje slijedi, da naša spoznaja stvarnosti predstavlja spoznaju vlastitog misaonog procesa kojim svemiru namećemo njemu neimanentne pravilnosti. Istražujući svemir, mi ustvari istražujemo sami sebe sa svojim logičkim sposobnostima i ograničenjima dok bi svemir sam po sebi bio za nas transcendentalan – nespoznatljiv bitak. Razmatranja u ovom odjeljku mogu se shvatiti ne samo kao djelomična podrška, naime – „povezivanje“ (točaka) je također temporalni proces. Već smo vidjeli kako je ovakve analize jako teško vršiti isključenjem dinamičkih, vremenskih pojmova. I sama riječ „proces“ ima dinamičko značenje.

Čini se da ljudski um može razaznati samo poznate stvari. Južnoamerički indijanci, su, kako izgleda, sasvim previdjeli - unatoč sasvim normalnog vida - približavanje španjolskih brodova, dok nije bilo prekasno. Njihov mozak nije bio u stanju složiti smislenu sliku objekata koje je optički aparat sasvim uredno percipirao, jer su bili sasvim izvan dosega njihova svakodnevnog iskustva. Nitko, sem Picasa nije u bjelini platna vidio Guernicu, nitko sem Michelangela nije u komadu mramora zamijetio Davida. Možemo li, dakle, uopće imati ideju, recimo o galaksijama, tako dugo dok sveukupno ljudsko iskustvo (svakodnevnica, promatranje i teorija) ne pripreme um na takav poduhvat? Ako logički neproturječna teorija, koja se prvo dokazala (ovo jednostavno znači da je bila usklađena sa ranijim predstavama uma koje bijahu u skladu sa još ranijima a sve to usklađeno sa arhetipskim, neproturječnim predstavama ljudski doživljene stvarnosti) u najbanalnijem svakodnevnom iskustvu, predvidi da se zvijezde moraju, pod utjecajem gravitacije, okupljati u skupove – hoćemo li konačno vidjeti („otkriti“) te skupove i tamo gdje ih nema – u kaotičnom rasporedu kozmičke materije? Iza takvog predviđanja mora stajati cjelokupno dotadašnje ljudsko iskustvo odnosno – neprotivurječivi logički sklop pridružen podskupu kaosa koji tretiramo kao uređeni svijet: euklidska geometrija, Newtonovi zakoni, zakon gravitacije,... I, ne bi li nevidljive tzv. tamna materija i tamna energija mogle predstavljati onaj, od uma do sada skriveni kaotični segment vasiona? Koji umu postaje „vidljiv“ (spoznatljiv) tek daljnjom evolucijom ljudskog iskustva. Iskustva

koje u biti čovjek sam kreira postepeno ga – u skladu sa stupnjem razvoja svoje logike - namećući svemiru. Iskustva koje on ne pridobiva izvana već ga ustvari iznutra, iz sebe, nameće vanjskom svijetu, točnije – dijelu kaotičnog svijeta koji je svojim umom izdvojio namećući mu red. Jasno je da se ljudska slika svijeta mijenja. Ostaje pitanje: mijenja li čovjek svoj svjetonazor u skladu sa novim spoznajama stvarnosti ili mijenja stvarnost u skladu sa greškama uočenima u logičkom sklopu svog dotadašnjeg, svijetu nametnutog svjetonazora?

Kao skeptičnog materijalista, naturalista, evolucionista, realista i ateista, naravno da me ovakva interpretacija ne zadovoljava. Što ne govori ništa protiv njene mogućnosti. To mogu samo činjenice (logičke i prirodne) koje bi je oborile ili, dakako, potvrdile. Do tada, sve ostaje u domeni spekulacije ili – vjere.

Eh, tko je izdržao do sada – svaka mu čast. Zaslužuje da se uroni u talase plavetnila koji ga mame i jedva čekaju da izbrišu iz glave sve što je do sada rečeno. A nakon toga, sigurnosti radi, uklonimo tragove ovog teksta još i flašom hladnog piva - svejedno koje vrste. Barem sam u tome *tolerantan*. Ugodna vam „*sezona kiselih krastavaca!*“.

PR
DIOGEN pro kultura
<http://diogen.weebly.com>